

JAMIYATDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH

Shukurova Robiya Husan qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti qoshidagi akademik litsey o'quvchisi
Shukurovarobiya001@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada aholining huquqiy madaniyatini rivojlantirish, huquqiy davlat qurishda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning o'rni kattaligi va buning uchun avvalo har bir shaxsning huquqiy immunitetini, huquqiy savodxonlik darajasini yaxshilash masalalari yoritib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *davlat, huquq, qonun, huquqiyong, huquqiy madaniyat, shaxs, jamiyat, ommaviy axborot, huquqiy savodxonlik, huquqiy yetuklik.*

Аннотация. *В данной статье подчёркивается значение роли правосознания и правовой культуры в развитии правового государства, правовой культуры населения, повышение правового иммунитета и правовой грамотности каждого человека.*

Ключевые слова: *государство, право, закон, правовая культура, личность, правовая грамотность, правовая зрелость*

Abstract: *In this article, the importance of the role of legal consciousness and legal culture in the development of the legal culture of the population, the construction of a legal state, and the improvement of legal immunity and legal literacy of each person are highlighted.*

Key words: *state, law, law, rule, legal culture, person, society, public information, legal literacy, legal maturity.*

Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning asosiy vazifalari belgilandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi.⁶¹

Hujjatda qayd etilishicha, huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda shaxsiy manfaatlar hamda jamiyat manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash g'oyalarini aholi ongiga singdirish ishlarining yetarli olib borilmasligi ham qonun ustuvorligini ta'minlashga o'zining jiddiy salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda.

Quyidagilar jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning asosiy vazifalari etib belgilandi:

⁶¹ <https://www.lex.uz>

-aholiga mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, qabul qilinayotgan qonun hujjatlari va davlat dasturlarining mazmuni va mohiyatini izchil yetkazish tizimini shakllantirish, fuqarolar ongida “Jamiyatda qonunlarga hurmat ruhini qaror toptirish

– demokratik huquqiy davlat qurishning garovidir!” degan hayotiy g‘oyani mustahkamlash; jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda, eng avvalo, ta’lim-tarbiyaning tizimli va uzviy ravishda olib borilishiga alohida e’tibor qaratish, maktabgacha ta’lim tizimidan boshlab, aholining barcha qatlamlariga huquqiy ong va huquqiy madaniyatni chuqur singdirish, shaxsiy manfaatlar hamda jamiyat manfaatlari o’rtasidagi muvozanatni saqlash g‘oyalarini keng targ‘ib qilish;

-yosh avlod ongiga huquq va burch, halollik va poklik tushunchalarini hamda odob-axloq normalarini chuqur singdirib borish, Konstitutsiyaning muhim jihatlarini ularga bolaligidan boshlab o’rgatish; aholi o’rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish bo‘yicha huquqiy-ma’rifiy tadbirlarni xalqimiz tarixi, dini, milliy qadriyatlarini o’rgatish bilan uyg‘un holda tashkil qilish, shuningdek, har bir fuqaroda davlat ramzlari bilan faxrlanish tuyg‘ularini shakllantirish orqali mamlakatga daxldorlik, vatanparvarlik hissini kuchaytirish; davlat xizmatchilarining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirib borish, ularda korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarga nisbatan muhosasizlik munosabatini shakllantirish;

- davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, shu jumladan, huquqni muhofaza qiluvchi organlar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining manzilli huquqiy targ‘ibotni amalga oshirish borasidagi o‘zaro hamkorligini mustahkamlash; jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni oshirishga doir tadbirlarni tashkil etishda ijtimoiy sheriklik prinsiplaridan keng va unumli foydalanishni tizimli asosda yo‘lga qo‘yish;

-ommaviy axborot vositalarining huquqiy axborot bilan ta’minlashdagi rolini oshirish, huquqiy targ‘ibotning innovatsion usullaridan keng foydalanish, shu jumladan, veb-texnologiyalarni qo‘llashni kengaytirish; yuridik ta’limni takomillashtirish, shuningdek, yuridik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini rivojlantirish; jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning ilmiy asoslarini chuqur tadqiq etish.

Yuqoridagi vazifalarni inobatga olgan holda mamlakatimizda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirish borasida ko‘plab ishlar amalga oshirildi. Bunga Misol qilib Oliy o‘quv yurtlari va akademik litseylarda huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo‘yicha bir qator professor o‘qituvchilar ishtirokida davra suhbatlari va tadbirlar amalga oshirildi. Bundan tashqari Prezidentimiz tomonidan qabul qilingan farmonlar ham bu yo‘nalishda

amalga oshirilgan ishlarning asosi hisoblanadi. "Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi PF-5618- sonli Prezident⁶² farmonining qabul qilinishi va bu farmonning birinchi ilovasida tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish Konsepsiyasi" ning ishlab chiqilishi hamda "Yoshlarni ma'naviy, axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-3907- sonli Prezident⁶³ qarorining qabul qilinishi va bu qarorning birinchi ilovasida tasdiqlangan "Yoshlarni ma'naviy, axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim- tarbiya berish tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish bo'yicha kompleks chora- tadbirlar dasturi" da yoshlarni huquqiy madaniyatini yuksaltirish, ular o'rtasida huquqbuzarliklar va jinoyatlar sodir etilishining oldini olish masalasi ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilanganligi yuqoridagi fikrlarning yaqqol dalilidir. Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirib borish qonun ustuvorligini ta'minlash va qonuniylikni mustahkamlashning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Binobarin, bugungi globallashtirish sharoitida huquqiy ong va huquqiy madaniyatning shiddatli rivoji va mamlakatimizda ro'y berayotgan yangilanish jarayonlari, o'z navbatida, bizni davlat va huquq hodisalariga ko'pgina zamonaviy voqeliklar asosida qayta idrok etish hamda baholashga yo'naltirilmoqda.

Aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga doir masalalar samaradorligini yanada rivojlantirish, fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy qarashlari bilan huquqiy bilimlarini oshirib borishning zamonaviy yo'nalishlarini joriy etish, shuningdek, jamiyatda, ayniqsa, yoshlarni ongini zaharlaydigan axborotlardan himoya qilish bo'yicha islohotlar huquqiy immunitetni shakllantirish maqsadida g'oyalarni keng targ'ib qilish mumkin. Mamlakatimiz aholisining barcha qatlamlari huquqiy savodxonligini oshirish, yuksak darajadagi huquqiy ongga ega bo'lishlari hamda huquqiy bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishlari davlat organlari va tashkilotlarining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. U "shaxs - oila - mahalla - ta'lim muassasasi - tashkilot - jamiyat" prinsipi bo'yicha tizimli va uzviy tashkil etiladi.

Fuqarolarning yuksak huquqiy ongi va huquqiy faolligi ma'rifiy jamiyatda huquq ustuvorligining, huquqiy davlatning poydevoridir. Fuqarolarning huquqiy onginini shakllantirish, huquqbuzarliklarni oldini olish, jinoyatchilikka qarshi kurashishning zarururiy talabidir. Haqiqatdan ham shunday, huquqiy immunitet shakllangan shaxsga tashqaridan kirib

⁶² <https://www.lex.uz> 30.11.2021-y

⁶³ <https://www.lex.uz> 14.02.2019-y

keladigan g'oyalari, qarashlar, qonunga xilof xatti-harakatlar o'z ta'siriga ega bo'lmay qoladi. Ijtimoiylashuv natijasida shaxslar ezgulik va adolat, inson sha'ni va uning toptalishi hamda erkinlik va qullik kabi qonuniyatning mavjudligini anglab idrok etishadi. "Nima yaxshi-yu nima yomonligini" tushunib yetishda esa ularga aynan huquqiy savodxonlik, huquqiy yetuklik yordam beradi. Jamiyat rivojlanishiga maqsadli ta'sir o'tkazishning asosiy elementi huquqiy ta'lim bo'lib, u ko'p bosqichli va uzuluksiz joriy etilishi kerak. Ayniqsa, yoshlarning huquqiy tarbiyasiga e'tibor qaratish lozim, chunki Yurtimizning kelajagi yoshlarning qanchalik ta'lim va tarbiya olishiga chambarchas bog'liqdir.

2022-2023 yillarda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi quyidagilarni nazarda tutadi:⁶⁴

- oilada va ta'lim muassasalarida huquqiy tarbiyani shakllantirish va huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar:

- ❖ notinchlik va zo'ravonlikning bolalar tarbiyasidagi salbiy oqibatlari haqida ma'lumot yetkazish va ularning oldini olish;

- ❖ oliy ta'lim muassasalari hamda kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish o'quv markazlarida inson huquqlari, ayollar huquqlari, bola huquqlari o'quv kurslarini tashkil etish;

- ❖ ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlariga imtiyozlar va moddiy yordam berish masalalari bo'yicha axborot-targ'ibot ishlari va boshqalar;

- davlat organlari va tashkilotlari xodimlarining huquqiy madaniyatini yuksaltirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar:

- ❖ "Huquqiy savodxonlik oyligi", "Korrupsiyaga qarshi kurashish oyligi" va "Konstitutsiyaviy huquq oyligi"ni o'tkazish;

- ❖ huquqiy savodxonlikka oid minimal talablar bo'yicha o'qitish va ularning huquqiy bilimlarini baholash va boshqalar;

- aholi barcha qatlamlarining huquqiy madaniyatini yuksaltirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar:

- ❖ "bepul huquqiy maslahat bilan har bir uyga" loyihasi;

- ❖ nogironligi bo'lgan shaxslar uchun xayriya aksiyalari;

- ❖ murojaatlarni tahlil qilish va tahlil natijasiga ko'ra manzilli huquqiy targ'ibot va boshqalar;

- jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishda huquqiy targ'ibotning innovatsion usullarini joriy qilish;

⁶⁴ <https://www.lex.uz> 16.05.2022-y

❖ aholi va tadbirkorlik sub'yektlariga huquqiy masalalar bo'yicha yechimlarni beruvchi portallarni huquqiy mavzudagi materiallar bilan boyitish;

❖ "Huquqiy axborot" ommaviy vositalar qamrovini kengaytirish va boshqalar;

- yuridik ta'limni, shuningdek, yuridik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini rivojlantirish, huquqiy madaniyatni yuksaltirishning ilmiy asoslarini tadqiq etish (yuridik oliy ta'lim muassasalari o'quv dasturlariga "Tazyiq va zo'rovonlikdan jabr ko'rgan xotin-qizlar bilan ishlash" mavzusini kiritish; yuridik sohada ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirib kelayotgan tadqiqotchilar uchun onlayn xizmatlarni ko'rsatish imkonini beruvchi elektron platforma yaratish).

Huquqiy madaniyat xalqimizning azaliy an'alariga, udumlariga, tiliga, diniga, ruhiyatiga asoslangan holda insof va iymon, adolat va qonuniylik, insonga yuksak hurmat va e'tibor, sabr-toqat kabi ma'rifat va haqiqat tuyg'ularini ongimizga singdirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham kishilarning fikrini, dunyoqarashini mustaqilligimiz yo'lida fidokorona mehnat qilishga yo'naltirilgan huquqiy madaniyatni yuksaltirish hayotiy zaruriyatdir.

Huquqiy demokratik davlat va adolatli fuqarolik jamiyati qurish jarayonida, avvalo, har bir fuqaroning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini shakllantirib borish asosiy va muhim vazifa hisoblanadi. Huquqiy davlat qurishning zaruriy sharti - bu qonunlarning so'zsiz bajarilishidir. Qonunlarning bir xilda va so'zsiz bajarilishi har bir shaxsning o'z vazifasiga munosabati va zimmasidagi mas'uliyatni his qilishiga bog'liqdir. Xalqning huquqiy madaniyat bu huquqqa bo'lgan oddiygina munosabatni emas, balki huquqiy normalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishlarini bildiradi. Qonunga, uning normalariga hurmat esa ularning to'laqonli ishlashi, ular oldida hamma teng bo'lishini taqozo etadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bu borada inson va fuqarolarning teng huquqli ekanligini kafolatlangan bo'lsa-da, fuqarolarimiz tomonidan, davlat va davlat boshqaruvi organlari xodimlari tomonidan hali hanuz o'z huquqlarini to'g'ri va to'liq anglab yetmaganliklari oqibatida mamlakatimizda turli xildagi huquqbuzarliklar sodir etilib kelinmoqda. Afsuski, bu holatni ham yoshlar, ham yoshi kattalar, ham ayollar, ham erkaklar orasida kuzatishimiz mumkin. Shu maqsadda, demoqchimizki xalqimizning huquqiy ongini rivojlantirish va ularda huquqiy madaniyat ko'nikmalarini shakllantirish suv va havodek zarur.

Xulosa qilib aytganda, Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish chora-tadbirlarini amalga oshirishda hamma fuqarolarning faol bo'lishi ko'zlangan maqsadlarga tez va samarali erishishda muhim hisoblanadi.

Huquqiy madaniyatning yuksalishi esa qonunga itoat tuyg‘usini rivojlanishiga olib keldi. Jamiyatda o‘z haq-huquqini biladigan va qonun-qoidalariga amal qiladigan fuqarolar huquqiy davlatning poydevoridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. <https://www.lex.uz>
- 2.Sh.A.Saydullayev “Davlat va huquq nazariyasi”T.2022
- 3.X.T.Odilqoriyev “Davlat va huquq nazariyasi”T.”Sharq”2009